ואם לא נזדמנה לו אותה אשה ע"ז כתב רבינו לקמן ה"ב עד שיעיד עליו יודע תעלומות.
אשר לשלמה מועד סי' סא; עי' פחד יצחק יוה"כ מאמר כג אות ח, כד אות ב, כט אות ז, לה אות ג.

והוא עומד באהבתו בה.
לד"ר היינו מ"ש בגמ' "ובאותה אשה".
משנה כסף; בארות המים.

ובמדינה שעבר בה.
היינו מ"ש בגמ' "ובאותו מקום".
בארות המים; ועי' משרת משה.

ביאור בפסוקים לד' רבינו.
המעלות לשלמה קלא-ד.

הוא ששלמה אומר וזכור וכו'.
ביאור הראיה.
בארות המים.

ואם לא שב אלא בימי זקנותו וכו' ובעל תשובה הוא וכו'.
בפ"א ה"ג כתב דין זה וראיה מפסוק אחר, וביאור דבריו.
בארות המים; יסוד העבודה ח"ג פ"ב אות ז; ועי' עקב ענוה אות כט.

ועשה תשובה ביום מיתתו וכו' כל עונותיו נמחלין.
מקורות לזה.
עבודת המלך.

הרוגי בי"ד אף ששבו בתשובה נקברין בין רשעים דתשובתם אינה גמורה.
שער אשר יו"ד סי' סז.

אף דאינו שב אלא מחמת מיתתו מועלת תשובתו.
יסוד העבודה ח"ג פ"ב.

כל עונותיו נמחלין.
משמע דהתשובה בעת מיתתו מהניא להנצל מהעונש אבל לא נקרא בעל תשובה.
ס' התשובה ח"א עמ' קס.

שנאמר עד אשר לא תחשך וכו'.
ביאור הראיה מהפסוק.
משנה כסף; בארות המים; עבודת המלך.

ושב קודם שימות נסלח לו.
אבל אינו נחשב בעל תשובה.
עקב ענוה אות כט.

לח"מ: ורבינו לא כתב פעם ראשונה ושניה.
ישוב דלרבינו מיירי דפעם ראשונה נכשל ושניה ניצול ממנה ודלא כפרש"י.
מער"ק; משנה כסף; בארות המים.

שם: ונראה שלא היה בגרסתו וכו'.
ראיה לגירסת רבנו.
נמוקי מהרמ"י (הו' בס' הליקוטים).

ב) ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא וכו'.
ביאור חלקי התשובה לד"ר.
בית אלקים (המבי"ט) פ"ב.

ביאור סדר דבריו.
אור ישראל קו' כוכבי אור מאמר ז; עבודת המלך.

חלקי התשובה הם לעיכובא אבל מש"כ בהל' ד כגון שנוי השם וגלות אינם לעיכובא.
שו"ת מים רבים סי' מח.

שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו.
ביאור דבריו, וטעם שלא כתב כן בפ"א ה"א.
עקב ענוה פ"א אות ב.

ביאור הכפילות בדבריו.
משנת ר' אהרן, דרשות ח"ב עמ' קלא.

שנאמר יעזוב רשע דרכו.
מיירי אף בשוגג, והטעם שנקרא רשע.
נשמת חיים דרשת תשובה ה; שמות ימין יט-א; רני ושמחי דרוש ד' לשבת תשובה.

ביאור שיטתו ושיטת רבנו יונה בביאור פסוק זה.
שו"ת מהרי"ט ח"ב או"ח סי' ח ד"ה וכפרת; עבודת המלך.

וכן יתנחם על שעבר וכו' ויעיד עליו וכו'.
ביאור סדר לשונו.
אור ישראל קו' כוכבי אור מאמר ז; ס' התשובה פתיחה לפ"ב עמ' קלג.

כאן הקדים קבלה לחרטה, ולעיל פ"א ה"א הקדים חרטה לקבלה.
משאת המלך (דיסקין) סי' עז.

זה גדר בחרטה לשעבר ולא בקבלה לעתיד, עלח"מ.
פחד יצחק יוה"כ מאמר ד אות ז-ח.

ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב וכו'.
מיירי בדרגת התשובה השלימה ביותר, שא"צ לכפרת יסורין ומיתה.
משנת חכמים קלג-א; דברי ירמיהו; עי' חידושי הרי"מ עה"ת מאמרים לחנוכה, ואשר לשלמה מועד סי' סא.

ביאור מחלוקת רבינו ורבינו יונה אם קבלה להבא מעכבת במעלת תשובה זו.
פחד יצחק יוה"כ מאמר כא אות טז, וכ"ד אות ג.

ק' כיון דעלול לחטוא בשגגה איך יעיד עליו שלא יבוא לידי חטא בשוגג.
כוכבי אור ח"ב סי' סג; ס' התשובה פתיחה עמ' יב.

משמע דאם יחטא שוב אין זה תשובה וצ"ע שהרי אם שוב יחטא הוא כמו חוטא מחדש.
כוכבי אור סי' ז ד"ה ומעתה; ועי' במקו"ל.

לא מיירי בידיעת העתידות אלא ידיעת עוצם קבלת התשובה.
משנת ר' אהרן ח"ב דרשות עמ' רמט; שיחות מוסר מהגר"ח שמואלביץ שנת תשלג מאמר יד; דליות יחזקאל ח"ג עמ' קנד; אשר לשלמה מועד סי' סא; ועי"ע לקמן על הלח"מ.

ביאור במדרש לפי"ז.
ס' קובץ (הו' בס' הליקוטים).

ביאור מקראות ותפלות לפי"ז.
אות לישועה ב-ג; מרפא לשון קיז-ג; המאיר לעולם ח"ב מז-ד; מרגניתא דרב פר' ויגש ד"ה שובה; דברי ירמיהו; בני יששכר תשרי מאמר ד.

מטעם זה לא התקבלה תשובתו של פרעה דודאי ישוב לחטוא. (עי' לקמן פ"ו ה"ג).
תולדות יעקב מג-א.

צ"ע מגמ' כריתות ז. אלא שבין דאמר יכפר עלי חטאתי וכו', וישוב לזה.
אבני נזר אהע"ז סי' קכה; ארץ צבי ח"ב עמ' שג.

שנאמר ולא נאמר עוד וכו'.
פסוק זה קאי בחטא ע"ז ומבואר שתשובה מועלת לחטא ע"ז.
קובץ תשו' מח"ס סי' כא; ועי' מער"ק, ודברי ירמיהו.

וצריך להתודות בשפתיו.
משמע דהרהור בלב לא מהני.
פמ"ג פתיחה כוללת או"ח ח"ג אות י; פלא יס לקוטים אות ק (קלד-ב); ועי' מפתח פ"א ה"א.

אין כונתו למצות וידוי אלא מתורת תשובה דצריך לומר החרטה ועזיבת החטא בפיו.
בארות המים ה"ג; ס' התשובה.

כ"מ: יקח לעד לשי"ת עליו וכו'.
כן העתיק בס' חסידים את ד"ר, וביאור דבריו.
עמק ברכה תשובה אות א.

ומדברי הר"י בשערי תשובה מבואר דיש לפרש הדברים כמשמען.
ס' הליקוטים.

לח"מ: וא"ת וכו' וכי לא נשארה הבחירה בידו וכו'.
ישוב דהעדות על עוצם עזיבת החטא ולא על העתיד.
עמודי חיים קמו-ב; ועי' משנת חכמים קלג-א.

ישוב לפי שיטת רבנו בפ"ה שאין ידיעת ה' סותרת הבחירה.
עבודת המלך; דברי ירמיהו; דליות יחזקאל ח"ג עמ' קנה.

ג) כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב.
מיירי שיש חרטה ווידוי ודומה לטבילה שאינה כשירה דאל"כ אין כאן טבילה כלל.
יד הקטנה אות ד, ז; עבודת המלך; בית יחזקאל (סרנא) גליונות הרמב"ם; משנת ר' אהרן דרשות ח"ב עמ' רמט; עי' משאת המלך (דיסקין) סי' עז.

מדלא קאמר "ולא שב בלבו" מבואר דמיירי ששב, אך אין תשובתו גמורה.
משנה כסף.

ה"ז דומה לטובל ושרץ בידו.
ה"ה בגוזל את חבירו ושב בתשובה ולא החזיר את גזלו דומה לטובל ושרץ בידו.
שו"ת מהר"ך חיים סי' עא (עמ' מתכח).

קשה שהרי אין כאן טבילה כלל ולא רק טובל ושרץ בידו.
יד הקטנה פ"א ה"ב; ס' התשובה; ס' זכרון אבן ליון (חברון) מאמר מר' ראובן גרוזובסקי.

וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם.
משמע דוידוי תחלה ואח"כ עזיבת החטא וצ"ע מד"ר.
בארות המים.

רבינו יונה פירש הפסוק בפירוש אחר.
שו"ת מהרי"ט ח"ב סי' ח ד"ה וכפרת.

וצריך לפרט את החטא.
צ"ע דלד"ר בהל' שבועות (פ"ו ה"ז) דבנדרים אין נשאלין אלא בפניו וכד' הירושלמי (הו' בתוס' גיטין לה:) היה לו לפסוק כמ"ד שאין צריך לפרט החטא.
פר"ח סי' תרז ס"ק ב; חס"ד ב"ב ק-א; סדר משנה; מנ"ח מ' שסד; מקראי קדש; ישרש יעקב ע-ב; עדות ביהוסף קיב-ד; צרור החיים; יד משה לקוטים קנח-א; בני יוסף (טוגא) לא-א;